

امکان سنجی توسعه اکوتوریسم در مناطق روستایی با استفاده از مدل تحلیلی SWOT نمونه موردی: شهرستان آمل

دکتر علی اکبر نجفی کانی^۱، دکتر سید حسن مطیعی لنگرودی^۲ و کبری نجفی^۳

چکیده

مناطق روستایی شهرستان آمل در بخش جاذبه اکوتوریستی، دیدنی ها و چشم اندازهای طبیعی زیادی را در خود جای داده که پاره‌ای از این چشم اندازهای طبیعی موثر در توسعه اکوتوریسم عبارت از قله دماوند بعنوان بام ایران، دره و دریاچه سد لار، آب معدنی لاریجان، آبشار شاهان دشت، آب معدنی آب اسک، استراباکو و آمولو، آب گرم رینه، غارهای متعدد، یخچالهای گوناگون، چشمه‌ها و رودهای زیاد می‌باشد. با وجود اینکه این منطقه با دارا بودن قابلیت‌های فراوان و چشم اندازهای جغرافیایی متنوع دارای توان‌های بالقوه و بالفعل مناسبی برای جذب اکوتوریسم می باشد، متأسفانه بسیاری از این توان‌ها به فعل در نیامده و مورد استفاده صحیح قرار نگرفته اند. مسلماً با شناخت جامع، طراحی و مدیریت صحیح می توان به برنامه پایدار اکوتوریسم دست یافت و مانع بحران‌های زیست محیطی که اساساً وجود انسان‌ها و در واقع اکوسیستم‌ها را تهدید می کند، گردید. در این راستا تحقیق حاضر، بمنظور توسعه اکوتوریسم تدوین شده و هدف آن نیز شناخت این قابلیت‌ها و انجام برنامه‌ریزی برای بهره برداری بهینه از آنهاست. لذا با عنایت به اهمیت موضوع این تحقیق می کوشد تا با استفاده از مدل تحلیلی SWOT، استراتژی‌های چهارگانه رقابتی و تهاجمی یا SO، تنوع یا ST، بازنگری یا WO و تدافعی یا WT را در راستای توسعه اکوتوریسم در مناطق روستایی ارائه نماید.

کلیدواژگان: اکوتوریسم، راهبرد، توسعه، SWOT.

1. استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه گلستان
2. استاد دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران
3. کارشناس ارشد جغرافیای طبیعی

طرح مساله

گردشگری علاوه بر تبادلات فرهنگی، سبب و عامل ایجاد اشتغال و بهره‌وری اقتصادی می‌گردد و کارایی مناسبی را بویژه در نواحی روستایی و دور افتاده ایجاد می‌کند، چنانکه در سال ۱۳۸۲ از صادرات صنایع دستی ۶۰ میلیون دلار ارز وارد کشور شده است (مطیعی لنگرودی، ۱۲۸۴، ۱۶۴). امروزه فعالیت‌های گردشگری بعنوان بخش چهارم فعالیت‌های انسان پس از کشاورزی، صنعت و خدمات محسوب می‌شود و کارشناسان پیش‌بینی می‌کنند در سال ۲۰۲۰ میلادی بعنوان سودآورترین صنعت جهان درآمد، بطوریکه از آن بعنوان صادرات نامرئی نام می‌برند. اکوتوریسم در سطح بین‌المللی بعنوان مفهومی مطرح است که ریشه در حفاظت از منابع طبیعی و آرمانهای توسعه پایدار دارد. براین اساس تمامی محوطه‌های جهانگردی اعم از جنگل‌های طبیعی، پارک‌های ملی و حیات وحش، رودخانه‌ها و طبیعت پیرامون آنها، کوهستانها و آبشارها، چشمه‌های آبگرم، چشمه‌های طبیعی، بیابانها و مناطق ویژه شکار و صید ماهی، دریاها و دریاچه‌ها، سواحل و کرانه‌های پیرامون آنها، زیستگاه‌های طبیعی پرندگان مهاجر و بومی، غارهای طبیعی و بویژه طبیعت بکر درونشان گستره اکوتوریسم به شمار می‌آید (رضوانی، ۱۳۷۹، ۷۱).

با وجود اینکه استان مازندران و از جمله شهرستان آمل با دارا بودن قابلیت‌های فراوان و چشم‌اندازهای جغرافیایی متنوع دارای توانهای بالقوه و بالفعل مناسبی برای جذب اکوتوریسم می‌باشد، متأسفانه بسیاری از این توانها به فعل در نیامده و مورد استفاده صحیح و اصولی قرار نگرفته‌اند، از اینرو شناخت جامع، طراحی و آمایش مناسب و مدیریت صحیح بمنظور تحقق برنامه پایدار اکوتوریسم امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. به نحوی که این امر مانع بحرانهای زیست محیطی که اساساً وجود انسانها و در واقع اکوسیستم‌ها را تهدید می‌کند، می‌گردد. شهرستان آمل در بخش جاذبه توریستی دیدنی‌ها و چشم‌اندازهایی را از نظر طبیعی و تاریخی در خود جای داده و در بین شهرهای استان مازندران حائز اهمیت است. پاره‌ای از این چشم‌اندازهای طبیعی موثر در توسعه اکوتوریسم عبارت از: قله دماوند بعنوان بام ایران، دره و دریاچه سد لار و منطقه حفاظت شده پیرامون آن، آب معدنی لاریجان، آبشار شاهان دشت، آب معدنی آب‌اسک و استراباکو، آب گرم رینه، آب آهن (آب فرنگی) و آمولو و گروکلرد، غارهای متعدد مثل غاراسک، دیوسفید و.....، یخچال طبیعی، چشمه‌ها، رودهای زیاد، جنگلهای انبوه و... می‌باشد. در این راستا تحقیق حاضر، با هدف بررسی و تبیین اثرات زیرساخت‌های محیطی در توسعه اکوتوریسم در شهرستان آمل تدوین شده و هدف از این پژوهش نیز شناخت این مکانها و انجام برنامه‌ریزی برای بهره‌برداری بهتر از آنهاست. لذا با عنایت به اهمیت موضوع تحقیق حاضر می‌کوشد تا به سوال اصلی زیر پاسخ دهد.

کدامیک از عوامل محیطی یا چشم‌اندازهای طبیعی نقش موثرتری در توسعه اکوتوریسم مناطق روستایی دارند و راهبردهای پیشنهادی جهت توسعه اکوتوریسم چه می‌باشند؟

محدوده مورد مطالعه

شهرستان آمل با وسعتی معادل ۳۰۷۴/۴ کیلومتر مربع در قسمت مرکزی استان مازندران قرار گرفته و در مجموع ۱۲ درصد از کل مساحت استان را دارا می‌باشد. مرکز این شهرستان شهر قدیمی آمل است که با موقعیت جغرافیایی ۳۶ درجه و ۱۸ دقیقه عرض شمالی و ۵۲ درجه و ۲۱ دقیقه طول شرقی در قسمت شمالی شهرستان واقع می‌باشد. وفق آخرین تقسیمات کشوری این شهرستان دارای سه بخش مرکزی، لاریجان و دابودشت است که مشتمل بر ۳ شهر (آمل، رینه و گزنک)، ۸ دهستان، ۳۲۶ آبادی دارای سکنه و ۲۳ آبادی خالی از سکنه است. بر طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ شهرستان آمل دارای ۳۴۳۷۴۷ نفر جمعیت می‌باشد (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵).

چشم‌اندازهای طبیعی

شهرستان آمل با توجه به موقعیت جغرافیایی، وضعیت ناهمواری، شرایط مساعد آب و هوایی و نزدیکی به دریای خزر از جاذبه‌های اکوتوریستی منحصر خود برخوردار است. بطور کلی چشم‌اندازهای طبیعی بسیاری در این منطقه باعث جذب گردشگر می‌شود که شامل: قله دماوند بعنوان بام ایران، دماوند با ۵۶۷۱ متر ارتفاع دومین قله مخروطی جهان به شمار می‌آید (اسحق‌ی و شیدفر، ۱۳۸۲، ۴۲). یخچال دماوند، در شمال شرق قله دماوند. دریاچه ساهون، در دامنه‌های جنوب غربی قله دماوند در ارتفاع بیش از ۳۰۰۰. آبشار یخی و آبشار شاهان دشت، آبشار تمام یخ، در ارتفاع ۵۱۰۰ متری مسیر دودکوه، نزدیک قله دماوند (زنده دل، ۱۳۷۹، ۵۹). آبشار شاهان دشتکه دو مورگان فرانسوی به آنجا سفر کرد (گراتسل و کوستکا، ۱۳۸۴، ۱۶۱). چشمه‌های آب معدنی فراوان: چشمه عمارت، چشمه‌های آب معدنی آب اسک، چشمه قلا دختر (قلعه دختر) هراز، چشمه آب‌آهن، چشمه استراباکویایجان، آبگرم لاریجان و آبگرم رینه از مهمترین چشمه‌های آبگرم این شهرستان محسوب می‌شوند. این آبها در درمان بیماریهای مفصلی، پوستی، نقرس، دفع سنگهای ادراری بسیار مؤثر می‌باشند (خسروی فرد، ۱۳۸۴، ۲۳. غفوری، ۱۳۶۶، ۱۲۲).

علاوه بر موارد مذکور رودخانه هراز، دره و دریاچه سد لار، کوه‌های مرتفع و وجود مناطق بیلاقی بسیار زیبا، غارهای متعدد از قبیل غار آب اسک، غار دیو سفید، غار دست‌کنده روستای پل‌مون، غار سیاه پور، جنگلهای انبوه و زیبا و پارک جنگلی میرزا کوچک خان و حیات جانوری متنوع از

دیگر مناظر دیدنی این شهرستان محسوب می‌شوند (سلاحی، ۱۳۷۸، ۱۲۴. نجفی کانی، ۱۳۸۸، ۴. فلاح، ۱۳۸۵، ۱۲۵).

تحلیل SWOT بمنظور شناسائی و بررسی عوامل موثر درونی (قوتها و ضعفها) و عوامل تاثیرگذار بیرونی (فرصتها و تهدیدها) بمنظور ارائه استراتژیهای توسعه اکوتوریسم بکار برده می‌شود (جدول ۱). برای تحقق این امر ابتدا با توجه به ادبیات تحقیق و مطالعات انجام شده فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدید مورد شناسائی قرار گرفته و سپس با نظرخواهی از مدیران محلی و همچنین مسئولان و کارشناسان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران و اهمیت دادن به هریک از این مسائل و سپس محاسبه و تحلیل آنها الویتها را مشخص کرده و جهت برطرف نمودن و تقلیل نقاط ضعف و تهدید و بهبود و ارتقاء نقاط قوت و فرصت در خصوص توسعه اکوتوریسم، استراتژی‌های مناسب و کارآمدی ارائه گردید.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول (۱) ماتریس SWOT (عوامل اصلی تاثیرگذار بر توسعه و گسترش اکوتوریسم)

عوامل بیرونی	عوامل درونی
فرصت‌ها (Opportunities)	نقاط قوت (Strengths)
<p>- تصویب قوانین و مقررات حمایتی از این صنعت و وجود ردیف‌های اعتباری خاص برای گسترش اکوتوریسم</p> <p>- حمایت مسئولان دولتی از توسعه اکوتوریسم با رویکرد اشتغال‌زایی بعنوان سازوکار مناسب جهت توسعه ناحیه مورد مطالعه</p> <p>- استقبال سرمایه‌گذاران نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه برای سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم به دلیل وجود امکانات و زیرساخت‌های محیطی</p> <p>- افزایش انگیزه در بین مردم شهرهای مجاور برای مسافرت و تفریح در ناحیه مورد مطالعه</p> <p>- افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در نزدیکی ناحیه مورد مطالعه</p> <p>- وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور (تهران) در نزدیکی این ناحیه</p> <p>- گسترش شبکه ارتباطی مناسب (راه جاده‌ای، راه آهن و دریایی) در نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه جهت دسترسی آسان گردشگران</p> <p>- افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این شهرستان</p>	<p>- وجود چشم اندازهای طبیعی منحصر به فرد مثل چشمه‌های آبگرم، ارتفاعات و قله مرتفع مثل لار و دماوند، آبشارهای متعدد از جمله آبشار یخی، یخچال‌ها، غارها، رودهای پرآب، جنگل‌های انبوه و... در این ناحیه</p> <p>- وجود زیرساخت‌های مناسب جهت کوهنوردی، صخره نوردی، راهپیمایی، اسکی و...</p> <p>- وجود سد و دریاچه لار و جاذبه‌های گوناگون آن مثل دشت لار</p> <p>- علاقمندی فراوان مدیران محلی به فرهنگ توسعه روستایی و اشتغال‌زایی از طریق توسعه اکوتوریسم</p> <p>- انگیزه قوی سرمایه‌گذاران بومی برای سرمایه‌گذاری در بخش توریسم بویژه اکوتوریسم مثل (هتلداری، مهمانداری)</p> <p>- وجود شبکه ارتباطی مناسب (جاده هراز) در این ناحیه جهت دسترسی آسان گردشگران</p> <p>- بالا بودن روحیه مشارکت مردم جهت ایجاد و گسترش توسعه توریسم</p> <p>- وجود جاذبه‌های ورزشی و تفریحی</p> <p>- داشتن محیط آرام و بدون سرو صدا</p>
تهدیدها (Threats)	نقاط ضعف (Weakness)
<p>- افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب مثل شهرهای مجاور جاده فیروزکوه در مقایسه با این منطقه</p> <p>- عدم صدور مجوز و تسهیلات از سوی دولت برای گسترش اکوتوریسم در این ناحیه</p> <p>- از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم محلی</p> <p>- تغییر کاربری اراضی توسط بورس بازان شهرها و روستاهای اطراف ناحیه مورد مطالعه</p> <p>- اجرایی نبودن برنامه‌های حمایتی دولت در خصوص برنامه‌های اکوتوریسم</p> <p>- پایین بودن انگیزه مردم سایر شهرستانها برای سرمایه‌گذاری در این نواحی به دلیل سرمایه‌گذاری در مناطق موفق و رقیب</p> <p>- افزایش قیمت زمین و رشد بورس بازی آن به دلیل هجوم سرمایه‌گذاران در این ناحیه</p> <p>- کمبود نیروی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی بویژه استانی برای تشویق و ترغیب و ارائه رهنمودهای لازم به سرمایه‌گذاران در بخش اکوتوریسم</p> <p>- افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران در این نواحی نسبت به قبل</p> <p>- تخریب پوشش گیاهی (جنگل و مراتع) و افزایش آلودگی هوا، آب و صوتی در ناحیه مورد مطالعه</p> <p>- تخریب اراضی کشاورزی و مزارع</p>	<p>- نامناسب بودن امکانات و تجهیزات اقامتی و رفاهی</p> <p>- نامناسب بودن امکانات و تجهیزات بهداشتی و خدماتی</p> <p>- ضعف برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری‌های دولت در بخش اکوتوریسم این شهرستان</p> <p>- عدم تمایل مردم جهت سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم</p> <p>- نامناسب بودن زیرساخت‌ها و شرایط محیطی مثل رطوبت بالای هوا و...</p> <p>- عدم وجود نیروهای آموزش دیده و تحصیلکرده در این ناحیه</p> <p>- تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم این نواحی</p> <p>- نامناسب بودن امکانات و تجهیزات تفریحی و ورزشی</p> <p>- وجود ریزش، لغزش، خزش در جاده هراز</p> <p>- احتمال وقوع سیل در ناحیه مورد مطالعه</p> <p>- تراکم جمعیت بالا و شلوغ بودن این ناحیه در مقایسه با نواحی رقیب</p> <p>- قرار داشتن بخش جنوبی شهرستان آمل در کنار گسل‌های متعدد</p>

جدول (۲) ماتریس تحلیل

SWOT (رتبه بندی و اولویت سنجی نقاط قوت از دیدگاه مدیران محلی و مسئولان استانی)

ردیف	نقاط قوت	مجموع وزن ها	میانگین وزن ها	رتبه
۱	وجود چشم اندازهای طبیعی منحصر به فرد مثل چشمه‌های آبگرم، ارتفاعات و قلل مرتفع مثل لار و دماوند، آبشارهای متعدد از جمله آبشار یخی، یخچال‌ها، غارها، رودهای پرآب، جنگل‌های انبوه و... در این ناحیه	۸۰۹	۳/۹۴	۱
۲	وجود زیرساخت‌های مناسب جهت کوهنوردی، صخره نوردی، راهپیمایی، اسکی و...	۷۸۵	۳/۸۲	۲
۳	وجود سد و دریاچه لار و جاذبه‌های گوناگون آن مثل دشت لار	۷۳۱	۳/۵۶	۴
۴	علاقتمندی فراوان مدیران محلی به فرهنگ توسعه و اشتغال‌زایی از طریق توسعه اکوتوریسم	۵۷۳	۲/۷۹	۸
۵	انگیزه قوی سرمایه‌گذاران بومی برای سرمایه‌گذاری در بخش توریسم بویژه اکوتوریسم مثل (هتلداری، مهمانداری)	۵۸۳	۲/۸۴	۷
۶	وجود شبکه ارتباطی مناسب (جاده هراز) در این ناحیه جهت دسترسی آسان گردشگران	۷۱۸	۳/۵۰	۵
۷	بالا بودن روحیه مشارکت مردم جهت ایجاد و گسترش توسعه توریسم	۵۴۵	۲/۶۵	۹
۸	وجود جاذبه‌های ورزشی و تفریحی	۷۷۱	۳/۷۶	۳
۹	داشتن محیط آرام و بدون سرو صدا	۶۶۳	۳/۲۳	۶

جدول (۳) ماتریس تحلیل SWOT

(رتبه بندی و اولویت سنجی نقاط ضعف از دیدگاه مدیران محلی و مسئولان استانی)

ردیف	نقاط ضعف	مجموع وزن ها	میانگین وزن ها	رتبه
۱	نامناسب بودن امکانات و تجهیزات اقامتی و رفاهی	۷۳۶	۳/۵۹	۴
۲	نامناسب بودن امکانات و تجهیزات بهداشتی و خدماتی	۷۶۶	۳/۷۳	۲
۳	ضعف برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری‌های دولت در بخش اکوتوریسم این شهرستان	۷۴۲	۳/۶۱	۳
۴	عدم تمایل مردم جهت سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم	۴۳۸	۲/۱۳	۸
۵	نامناسب بودن زیرساخت‌ها و شرایط محیطی مثل رطوبت بالای هوا و...	۳۴۸	۱/۶۹	۱۰
۶	عدم وجود نیروهای آموزش دیده و تحصیلکرده در این ناحیه	۳۳۷	۱/۶۴	۱۱
۷	تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم این نواحی	۲۴۴	۱/۱۹	۱۲
۸	نامناسب بودن امکانات و تجهیزات تفریحی و ورزشی	۶۲۱	۳/۰۲	۶
۹	وجود ریزش، لغزش و خزش در جاده هراز	۷۷۳	۳/۷۷	۱
۱۰	احتمال وقوع سیل در ناحیه مورد مطالعه	۳۷۲	۱/۸۱	۹
۱۱	تراکم جمعیت بالا و شلوغ بودن این ناحیه در مقایسه با نواحی رقیب	۶۶۴	۳/۲۳	۵
۱۲	قرار داشتن بخش جنوبی شهرستان آمل در مسیر گسل‌های متعدد	۵۲۱	۲/۵۴	۷

میانگین رتبه‌ها برای هر مولفه (رتبه ۱ خیلی کم، رتبه ۲ کم، رتبه ۳ تا حدودی، رتبه ۴ زیاد و رتبه ۵ خیلی زیاد)

ماخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات اخذ شده از پرسشنامه

جدول (۴) ماتریس تحلیل SWOT

(رتبه بندی و اولویت سنجی فرصت‌ها از دیدگاه مدیران محلی و مسئولان استانی)

ردیف	فرصت‌ها	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	رتبه
۱	تصویب قوانین و مقررات حمایتی از این صنعت و وجود ردیف‌های اعتباری خاص برای گسترش اکوتوریسم	۷۰۲	۳/۴۲	۳
۲	حمایت مسئولان دولتی از توسعه اکوتوریسم با رویکرد اشتغال‌زایی بعنوان یکی از سازوکارهای مناسب جهت توسعه ناحیه مورد مطالعه	۶۹۳	۳/۳۸	۵
۳	استقبال سرمایه‌گذاران نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه برای سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم به دلیل وجود امکانات و زیرساخت‌های محیطی	۶۹۴	۳/۳۹	۴
۴	افزایش انگیزه در بین مردم شهرهای مجاور برای مسافرت و تفریح در ناحیه مورد مطالعه	۶۸۶	۳/۳۴	۶
۵	افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در نزدیکی ناحیه مورد مطالعه	۷۱۸	۳/۵۰	۲
۶	وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور (تهران) در نزدیکی این ناحیه	۵۷۶	۲/۸۰	۸
۷	گسترش شبکه ارتباطی مناسب (راه جاده‌ای، راه آهن و دریایی) در نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه جهت دسترسی آسان گردشگران	۶۷۵	۳/۲۹	۷
۸	افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این شهرستان	۷۵۶	۳/۶۸	۱

جدول (۵) ماتریس تحلیل SWOT

(رتبه بندی و اولویت سنجی تهدیدها از دیدگاه مدیران محلی و مسئولان استانی)

ردیف	تهدیدها	مجموع وزن‌ها	میانگین وزن‌ها	رتبه
۱	افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب مثل شهرهای مجاور جاده فیروزکوه در مقایسه با این منطقه	۴۴۷	۲/۱۸	۷
۲	عدم صدور مجوز و تسهیلات از سوی دولت برای گسترش اکوتوریسم در این ناحیه	۴۰۵	۱/۹۷	۸
۳	از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم محلی	۲۳۶	۱/۱۵	۱۱
۴	تغییر کاربری اراضی توسط بورس بازان شهرها و روستاهای اطراف ناحیه مورد مطالعه	۹۱۸	۴/۴۷	۱
۵	اجرائی نبودن برنامه‌های حمایتی دولت در خصوص برنامه‌های اکوتوریسم	۳۶۹	۱/۸۰	۹
۶	پایین بودن انگیزه مردم سایر شهرستانها برای سرمایه‌گذاری در این نواحی به دلیل سرمایه‌گذاری در مناطق موفق و رقیب	۵۲۸	۲/۵۷	۶
۷	افزایش قیمت زمین و رشد بورس بازی آن به دلیل هجوم سرمایه‌گذاران در این ناحیه	۸۶۱	۴/۲۰	۳
۸	کمبود نیروی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی بویژه استانی برای تشویق و ترغیب و ارائه رهنمودهای لازم به سرمایه‌گذاران در بخش اکوتوریسم	۳۲۵	۱/۵۸	۱۰
۹	افزایش تخلفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران در این نواحی نسبت به قبل	۸۰۲	۳/۹۱	۴
۱۰	تخریب پوشش گیاهی (جنگل و مراتع) و افزایش آلودگی هوا، آب و صوتی در ناحیه مورد مطالعه	۸۹۶	۴/۳۷	۲
۱۱	تخریب اراضی کشاورزی و مزارع	۶۳۰	۳/۰۷	۵

میانگین رتبه‌ها برای هر مولفه (رتبه ۱ خیلی کم، رتبه ۲ کم، رتبه ۳ تا حدودی، رتبه ۴ زیاد و رتبه ۵ خیلی زیاد) ماخذ: محاسبات انجام شده بر روی اطلاعات اخذ شده از پرسشنامه

بررسی اولویت بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها:

نتایج حاصل از ماتریس SWOT در جداول شماره ۲ الی ۷ بیانگر آن است که مولفه وجود چشم‌اندازهای طبیعی منحصر به فرد مثل چشمه‌های آبگرم، ارتفاعات و قله مرتفع مثل لار و دماوند، آبشارهای متعدد از جمله آبشار یخی، یخچال‌ها، غارها، رودهای پرآب، جنگل‌های انبوه و... با مجموع امتیاز ۸۰۹ و میانگین وزن ۳/۹۴ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت تلقی می‌گردد و بعد از آن وجود زیرساخت‌های مناسب جهت کوهنوردی، صخره نوردی، راهپیمایی، اسکی و... در این ناحیه با مجموع امتیاز ۷۸۵ و میانگین وزن ۳/۸۲ در اولویت بعدی قرار دارد. در ضمن مولفه بالا بودن روحیه مشارکت مردم جهت ایجاد و گسترش توسعه توریسم با مجموع امتیاز ۵۴۵ و میانگین وزن ۲/۶۵ و علاقمندی فراوان مدیران محلی به فرهنگ توسعه و اشتغال‌زایی از طریق توسعه اکوتوریسم با مجموع امتیاز ۵۷۳ و میانگین وزن ۲/۷۹ به ترتیب جزء کم اهمیت‌ترین و کم‌اثرترین نقاط قوت به شمار می‌آیند. مولفه وجود ریزش، لغزش، خزش در جاده هراز با مجموع امتیاز ۷۷۳ و میانگین وزن ۳/۷۷ و نامناسب بودن امکانات و تجهیزات بهداشتی و خدماتی با مجموع امتیاز ۷۶۶ و میانگین وزن ۳/۷۳ به ترتیب جزء مهم‌ترین نقاط ضعف به شمار می‌آیند. همچنین در بین نقاط ضعف به ترتیب مولفه‌های تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم این نواحی با مجموع امتیاز ۲۴۴ و میانگین وزن ۱/۹۹ و عدم وجود نیروهای آموزش دیده و تحصیلکرده در این ناحیه با مجموع امتیاز ۳۴۸ و میانگین وزن ۱/۶۹ جزء کم‌اثرترین نقاط ضعف محسوب می‌گردد. در خصوص فرصت‌ها سرمایه‌گذاران مدیران محلی و مسئولان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری و براین عقیده‌اند که افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این شهرستان با مجموع امتیاز ۷۵۶ و میانگین وزن ۳/۶۸ در اولویت اول قرار دارد و سپس افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در نزدیکی ناحیه مورد مطالعه با امتیاز ۷۱۸ و میانگین وزن ۳/۵۰ در اولویت دوم قرار دارد. در ضمن وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور (تهران) در نزدیکی این ناحیه با مجموع امتیاز ۵۷۶ و میانگین وزن ۲/۸۰ و گسترش شبکه ارتباطی مناسب (راه جاده‌ای، راه آهن و دریایی) در نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه جهت دسترسی آسان گردشگران با مجموع امتیاز ۶۷۵ و میانگین وزن ۳/۲۹ جزء کم‌اثرترین فرصت‌ها به شمار می‌آیند. علاوه بر موارد مذکور تغییر کاربری اراضی توسط بورس بازان شهرها و روستاهای اطراف ناحیه مورد مطالعه با مجموع امتیاز ۹۱۸ و میانگین وزن ۴/۴۷ مهم‌ترین و موثرترین تهدید به شمار می‌آید و تخریب پوشش گیاهی (جنگل و مراتع) و افزایش آلودگی هوا، آب و صوتی در ناحیه مورد مطالعه با مجموع امتیاز ۸۹۶ و میانگین وزن ۴/۳۷ در مرتبه بعدی قرار می‌گیرد. در ضمن مولفه از بین رفتن فرهنگ و آداب و رسوم محلی با مجموع

امتیاز ۲۳۶ و میانگین وزن ۱/۱۵ و کمبود نیروی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی بویژه استانی برای تشویق و ترغیب و ارائه رهنمودهای لازم به سرمایه‌گذاران در بخش اکوتوریسم با مجموع امتیاز ۳۲۵ و میانگین وزن ۱/۵۸ به ترتیب جزء کم‌اثرترین تهدیدها محسوب می‌شوند.

جدول (۶) اولویت بندی عوامل درونی

اولویت	اولویت بندی نقاط ضعف	اولویت	اولویت بندی نقاط قوت
۱	وجود ریزش، لغزش، خزش در جاده هراز	۱	وجود چشم اندازهای طبیعی منحصر به فرد مثل چشمه‌های آبگرم، ارتفاعات و قله مرتفع مثل لار و دماوند، آبشارهای متعدد از جمله آبشار یخی، یخچال‌ها، غارها، رودهای پرآب، جنگل‌های انبوه و... در این ناحیه
۲	نامناسب بودن امکانات و تجهیزات بهداشتی و خدماتی	۲	وجود زیرساخت‌های مناسب جهت کوهنوردی، صخره نوردی، راهپیمایی، اسکی و...
۳	ضعف برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری‌های دولت در بخش اکوتوریسم این شهرستان	۳	وجود جاذبه‌های ورزشی و تفریحی
۴	نامناسب بودن امکانات و تجهیزات اقامتی و رفاهی	۴	وجود سد و دریاچه لار و جاذبه‌های گوناگون آن مثل دشت لار
۵	تراکم جمعیت بالا و شلوغ بودن این ناحیه در مقایسه با نواحی رقیب	۵	وجود شبکه ارتباطی مناسب (جاده هراز) در این ناحیه جهت دسترسی آسان گردشگران
۶	نامناسب بودن امکانات و تجهیزات تفریحی و ورزشی	۶	داشتن محیط آرام و بدون سرو صدا
۷	قرار داشتن بخش جنوبی شهرستان آمل در مسیر گسل‌های متعدد	۷	انگیزه قوی سرمایه‌گذاران بومی برای سرمایه‌گذاری در بخش توریسم بویژه اکوتوریسم مثل (هتلداری، مهمانداری)
۸	عدم تمایل مردم جهت سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم	۸	علاقتمندی فراوان مدیران محلی به فرهنگ توسعه روستایی و اشتغال‌زایی از طریق توسعه اکوتوریسم
۹	احتمال وقوع سیل در ناحیه مورد مطالعه	۹	بالا بودن روحیه مشارکت مردم جهت ایجاد و گسترش توسعه اکوتوریسم
۱۰	نامناسب بودن زیرساخت‌ها و شرایط محیطی مثل رطوبت بالای هوا و...	-	-
۱۱	عدم وجود نیروهای آموزش دیده و تحصیلمکرده در این ناحیه	-	-
۱۲	تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم این نواحی	-	-

جدول (۷) اولویت بندی عوامل بیرونی

اولویت	اولویت بندی تهدیدها	اولویت	اولویت بندی فرصتها
۱	تغییر کاربری اراضی توسط بورس بازان شهرها و روستاهای اطراف ناحیه مورد مطالعه	۱	افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این شهرستان
۲	تخریب پوشش گیاهی (جنگل و مراتع) و افزایش آلودگی هوا، آب و صوتی در ناحیه مورد مطالعه	۲	افزایش استفاده از نیروهای متخصص و مجرب در بخش اکوتوریسم در نزدیکی ناحیه مورد مطالعه
۳	افزایش قیمت زمین و رشد بورس بازی آن به دلیل هجوم سرمایه‌گذاران در این ناحیه	۳	تصویب قوانین و مقررات حمایتی از این صنعت و وجود ردیف‌های اعتباری خاص برای گسترش اکوتوریسم
۴	افزایش تخلیفات اجتماعی و بزهکاری با ورود گردشگران در این نواحی نسبت به قبل	۴	استقبال سرمایه‌گذاران نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه برای سرمایه‌گذاری در بخش اکوتوریسم به دلیل وجود امکانات و زیرساخت‌های محیطی
۵	تخریب اراضی کشاورزی و مزارع	۵	حمایت مسئولان دولتی از توسعه صنعت توریسم با رویکرد اشتغال‌زایی بعنوان سازوکار مناسب جهت توسعه ناحیه مورد مطالعه
۶	پایین بودن انگیزه مردم سایر شهرستانها برای سرمایه‌گذاری در این نواحی به دلیل سرمایه‌گذاری در مناطق موفق و رقیب	۶	افزایش انگیزه در بین مردم شهرهای مجاور برای مسافرت و تفریح در ناحیه مورد مطالعه
۷	افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب مثل شهرهای مجاور جاده فیروزکوه در مقایسه با این منطقه	۷	گسترش شبکه ارتباطی مناسب (راه جاده‌ای، راه آهن و دریایی) در نواحی پیرامونی ناحیه مورد مطالعه جهت دسترسی آسان گردشگران
۸	عدم صدور مجوز و تسهیلات از سوی دولت برای گسترش اکوتوریسم در این ناحیه	۸	وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور (تهران) در نزدیکی این ناحیه
۹	اجرایی نبودن برنامه‌های حمایتی دولت در خصوص برنامه‌های اکوتوریسم	-	-
۱۰	کمبود نیروی متخصص و مجرب در دستگاه‌های ستادی بویژه استانی برای تشویق و ترغیب و ارائه رهنمودهای لازم به سرمایه‌گذاران در بخش اکوتوریسم	-	-
۱۱	از بین رفتن فرهنگ و آداب رسوم محلی	-	-

ارائه استراتژی برای گسترش اکوتوریسم براساس مدل تحلیلی SWOT:

استراتژیهای رقابتی یا تهاجمی (SO)

در استراتژیهای تهاجمی که به نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی تاکید دارد موارد زیر برای بهره‌برداری از برتری‌های موجود در راستای توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی پیشنهاد می‌گردد؛

۱. بهره‌گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه مسافرت در بین طبقات شهرنشین و نیز نزدیکتر به مراکز شهری پرجمعیت در جهت بهره‌گیری از جاذبه‌ها و چشم‌اندازهای اکوتوریستی بمنظور ایجاد اشتغال و درآمد برای ساکنین ناحیه مورد مطالعه؛
۲. شناسایی و بهره‌گیری از جاذبه‌های طبیعی و اکوتوریستی این نواحی بمنظور جذب بیشتر طبیعت‌گردان از قطب جمعیتی کشور در راستای رقابت با سایر مناطق توریستی؛
۳. استفاده از نیروهای با تجربه و متخصص بمنظور ایجاد تشکل‌های تعاونی و همچنین ترویج و آموزش از طریق جلسات مختلف با مردم با بهره‌گیری از سرمایه‌گذاران بومی؛
۴. بهره‌گیری از مسئولان دولتی بمنظور ترویج و توسعه صنعت توریسم در راستای توسعه ایجاد فرصت‌های شغلی جدید و ایجاد درآمد برای ساکنین ناحیه مورد مطالعه؛
۵. بسترسازی و بهره‌گیری از حمایت‌های بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری در اکوتوریسم با عنایت به وجود زیرساخت‌های اکوتوریستی در ناحیه مورد مطالعه.

استراتژیهای تنوع (ST)

در استراتژیهای تنوع که به نقاط قوت درونی و تهدید بیرونی تاکید دارد موارد زیر برای بهره‌برداری از برتری‌های موجود و کاهش تهدیدات در راستای توسعه اکوتوریسم در نواحی روستایی پیشنهاد می‌گردد؛

۱. تنوع بخشی به امکانات خدماتی، اقامتی، تفریحی و بهداشتی بمنظور جلب رضایت گردشگران و متعاقب آن افزایش گردشگر در راستای ایجاد فعالیت‌های جدید برای ساکنین ناحیه مورد مطالعه و جلوگیری از تخریب پوشش گیاهی و آلودگی هوا، آب و صوتی؛
۲. برنامه‌ریزی و ساماندهی آگری توریسم (توریسم کشاورزی) بمنظور استفاده و بهره‌گیری مطلوب از محیط آرام و زیبا و جلوگیری از تخریب مزارع و مناظر و چشم‌اندازهای طبیعی؛

۳. تنوع بخشی و توسعه برنامه‌های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه‌های طبیعی ناحیه مورد مطالعه از طریق سمینارها و جشنواره‌ها؛
۴. توسعه و تجهیز مسیرهای اکوتوریستی و تدوین دفترچه‌های راهنما برای گردشگران و آموزش آنها؛
۵. تامین امنیت اجتماعی برای مسافران جهت جلوگیری از تخلفات اجتماعی با همکاری نیروی انتظامی؛
۶. تلاش مدیران محلی جهت ساماندهی کاربری‌ها و جلوگیری از تغییرات مخرب کاربری‌های اراضی.

استراتژیهای تدافعی (WT)

- در استراتژیهای تدافعی نیز که بر اساس نقاط ضعف درونی و تهدید بیرونی استوار است موارد زیر جهت از بین بردن ضعف‌ها و تهدیدها در راستای توسعه اکوتوریسم پیشنهاد می‌گردد؛
۱. آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگران بمنظور جلوگیری از تعارض گردشگران و مردم منطقه در زمینه فرهنگ و آداب و رسوم و جلوگیری از تخلفات اجتماعی و بزهکاری؛
 ۲. تجهیز امکانات و خدمات درمانی و تجهیزات امداد و نجات در ناحیه مورد مطالعه با استفاده از نیروهای متخصص و مجرب؛
 ۳. تدوین قوانین و مقررات ویژه بمنظور استفاده مطلوب و بهینه از جاذبه‌های طبیعی منطقه و جلوگیری از تخریب اراضی جنگلی، مزارع و آلودگی آب، خاک و هوا؛
 ۴. زمینه‌سازی و تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات مختلف توریستی و کسب درآمد از طریق اکوتوریسم و همچنین استفاده از بخش خصوصی در زمینه‌هایی که مردم نمی‌توانند مشارکت داشته باشند؛
 ۵. بهره‌گیری از نیروهای متخصص و مجرب در جهت بکارگیری آنان در راستای توسعه اکوتوریسم با حمایت دولت؛
 ۶. آموزش مدیریت بحران به نیروهای بومی در راستای افزایش ایمنی با توجه به آسیب پذیری طبیعی منطقه و احتمال وقوع حوادث غیرمترقبه و پیش بینی نشده مثل سیل، زلزله، لغزش، ریزش و... .

استراتژیهای بازنگری یا بازپروری (WO):

- در استراتژیهای بازنگری که به نقاط ضعف درونی و فرصت‌های بیرونی تاکید دارد موارد زیر برای بهره‌برداری از فرصت‌ها و از بین بردن ضعف‌ها در راستای توسعه اکوتوریسم پیشنهاد می‌گردد؛
۱. بازنگری در خصوص نحوه توزیع امکانات، خدمات و تسهیلات توریستی و اولویت‌دهی تخصیص مجدد این امکانات به ناحیه مورد مطالعه؛
 ۲. بازنگری قوانین و مقررات اراضی در اماکن اکوتوریستی این ناحیه بمنظور بهره‌برداری و استفاده بهینه از قسمت‌های مختلف آن برای عموم؛
 ۳. توسعه و گسترش نهادها و سازمان‌های ذیربط در ناحیه مورد مطالعه برای آموزش مردم و گردشگر بمنظور بهره‌گیری از منابع و اثرات مثبت اکوتوریسم؛
 ۴. برنامه‌ریزی جهت بهره‌گیری از بخش خصوصی و مشارکت مردم در راستای تجهیز امکانات خدماتی، بهداشتی و اقامتی در ناحیه مورد مطالعه در راستای جذب گردشگر (نجفی، ۱۳۸۶، ۱۵۰).

اجرای برنامه‌ها، نظارت و ارزیابی

این گام آخرین مرحله از فرایند برنامه‌ریزی استراتژیک در جهت توسعه اکوتوریسم در ناحیه مورد مطالعه است و مشتمل بر برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه اکوتوریسم و تهیه الگوی برنامه‌های عملی است (شکل ۱). در این مرحله شیوه تدوین برنامه‌ها، بمنظور حصول اهداف استراتژیک و نهایی تنظیم می‌شود. علاوه بر آن مکانیزم‌های نظارت و ارزیابی، سیاست‌ها و برنامه‌های ارائه شده نیز بر مبنای همین اهداف و راهبردها ارائه می‌گردد (دیوسالار، ۱۳۸۳، ۲۸۱). براین اساس در جهت توسعه و گسترش اکوتوریسم در ناحیه مورد مطالعه می‌توان در دو سطح بلندمدت و کوتاه مدت برنامه‌های عملی زیر را ارائه نمود.

برنامه‌های بلندمدت:

۱. بهبود و گسترش زیرساخت‌ها اعم از توسعه شبکه ارتباطی، توسعه فناوری اطلاعات (IT) و... در ناحیه مورد مطالعه؛
۲. تشکیل انجمنی بنام انجمن توسعه اکوتوریسم در سطح شهرستان آمل مرکب از نمایندگان سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و استانداری مازندران و فرمانداری شهرستان آمل؛
۳. برگزاری سمینار یا کنگره توسعه اکوتوریسم توسط انجمن اکوتوریسم با هماهنگی دستگاه‌های ذیربط و مسئول بمنظور ترویج اکوتوریسم مثل آشنایی ایده‌های جدید و

نظریه‌های تازه، آشنایی با تجارب کشورهای توسعه یافته و درحال رشد در زمینه اکوتوریسم؛

۴. ارائه الگوی بهینه جهت توسعه اکوتوریسم و یا تهیه و تنظیم یک برنامه مناسب و اصولی متناسب با شرایط اکولوژیکی ناحیه مورد مطالعه به نحوی که آثار مخرب محیط زیست را به حداقل برساند.

برنامه‌های کوتاه مدت:

۱. اصلاح ضوابط و قوانین و مقررات جهت ایجاد و گسترش اکوتوریسم توسط دستگاه‌های ذیربط؛

۲. بهره‌گیری از تجارب جهانی از طریق آموزش، بازدید و گسترش اطلاعات و تجارت الکترونیکی و شرکت در نمایشگاه‌های مختلف بمنظور هدایت سرمایه‌گذاری بخش اکوتوریسم؛

۳. تشکیل هیاتی مرکب از مدیران و مسئولان محلی و استانی برای عملی کردن تصمیمات دولت در خصوص ایجاد مراکز تفریحی و ورزشی در راستای گسترش توسعه اکوتوریسم؛

۴. اعلام سال پایانی برنامه (سال ۱۴۰۰) توسط مسئولان به عنوان سال تحقق همه راهبردهای چهارگانه مذکور و برنامه‌های کوتاه مدت و بلندمدت توسعه اکوتوریسم در ناحیه مورد مطالعه و تبلیغ و ایجاد انگیزه همه مردم و مشارکت آنان برای تبدیل شدن این نواحی بعنوان قطب مهم اکوتوریستی؛

۵. حمایت سازمانهای ذیربط برای جذب طبیعت‌گردان و گردشگران با برنامه‌ریزی اصولی و مناسب بمنظور ایجاد مراکز رفاهی، خدماتی و بهداشتی و اقامتی (نجفی، ۱۳۸۶، ۱۴۲).

جمع‌بندی و نتایج تحلیل SWOT

نتایج حاصل از تحقیق در ماتریس SWOT نشان می‌دهد که در بین عوامل داخلی موثر در راستای توسعه اکوتوریسم در شهرستان آمل ۹ عامل بعنوان نقاط قوت و ۱۲ عامل بعنوان نقاط ضعف مورد شناسایی و ارزیابی قرار گرفته‌اند. در بین مجموع عوامل خارجی موثر در راستای توسعه اکوتوریسم نیز ۸ عامل بعنوان فرصت‌های خارجی و ۱۱ عامل نیز بعنوان تهدیدهای خارجی فراروی ناحیه مورد مطالعه قرار دارند. نتایج جنبه‌های کیفی هر یک از عوامل موثر داخلی و خارجی شناسایی شده و بیانگر این مطلب است که برتری‌ها و مزیت‌ها در مواجهه با نقاط ضعف و تهدیدها پایین است. بررسی نتایج جنبه‌های کمی هر یک از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها

و تهدیدها نیز نشان می‌دهد که در بین مولفه‌های شناخته شده نقاط قوت، وجود چشم اندازهای طبیعی منحصر به فرد مثل چشمه‌های آبگرم، ارتفاعات و قله مرتفع مثل لار و دماوند، آبشارهای متعدد از جمله آبشار یخی، یخچال‌ها، غارها، رودهای پرآب، جنگل‌های انبوه و... در این ناحیه با مجموع امتیاز ۸۰۹ و میانگین وزن ۳/۹۴ به عنوان مهم‌ترین نقطه قوت تلقی می‌گردد و بالا بودن روحیه مشارکت مردم جهت ایجاد و گسترش اکوتوریسم بعنوان کم اهمیت ترین نقطه قوت به شمار می‌آید.

مولفه وجود ریزش، لغزش، خزش در جاده هراز بعنوان مهم‌ترین نقاط ضعف به شمار می‌آیند. همچنین در بین نقاط ضعف مولفه تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم این نواحی بعنوان کم‌اهمیت‌ترین و کم‌اثرترین نقطه ضعف محسوب می‌گردد.

علاوه بر موارد مذکور در بین فرصت‌های بیرونی، افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این شهرستان در اولویت اول قرار دارد و وجود قطب بزرگ جمعیتی کشور (تهران) در نزدیکی این ناحیه در پایین ترین اولویت قرار گرفته است. از بین تهدیدهای بیرونی نیز، تغییر کاربری اراضی توسط بورس بازان شهرها و روستاهای اطراف ناحیه مورد مطالعه مهم‌ترین و موثرترین تهدید به شمار می‌آید و مولفه از بین رفتن فرهنگ و آداب رسوم محلی جزء کم‌اهمیت‌ترین تهدید محسوب می‌گردد.

منابع

۱. اسحق، روح الله، شیدفر، محمد رضا، ۱۳۸۲، مازندران از نگاه گردشگران، سازمان ایرانگردی و جهانگردی استان مازندران.
۲. دیوسالار، اسدالله، ۱۳۸۳، ارائه الگوی بهینه جهت توسعه شهرهای ساحلی، مطالعه موردی: شهر بابلسر، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
۳. رضوانی، علی اصغر، ۱۳۷۴، جغرافیا و صنعت توریسم، دانشگاه پیام نور.
۴. زنده دل و دستیاران، ۱۳۷۹، مجموعه راههای جامع ایرانگردی استان مازندران، نشر ایرانگردی.
۵. سلاحی، مصطفی، ۱۳۷۸، غارهای ایران، تهران، صدا و سیما.
۶. غفوری، محمد رضا، ۱۳۶۶، شناخت آبمعدنی و چشمه‌های معدنی ایران، دانشگاه تهران.
۷. فلاح مقدم، مهناز، ۱۳۸۵، بررسی توانهای طبیعی اکوتوریستی شهرستان آمل (استان مازندران)، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، گروه جغرافیا.
۸. گراتسل، کارل، کوستکا، روبرت، ۱۳۸۴، اولین پژوهش جامع علمی و فرهنگی درباره دماوند بلندترین کوه ایران، ترجمه ایرج هاشمی‌زاده، تهران، نشر هادیان.
۹. مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
۱۰. مطیعی لنگرودی، سید حسن، ۱۳۸۴، جغرافیای اقتصادی ایران (صنایع)، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد.
۱۱. نجفی، کبری، ۱۳۸۶، نقش زیرساخت های ژئومورفولوژی در توسعه اکوتوریسم، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تبریز.
12. AP.J. and J. Crompton, 1998, Development and Testing a Tourism Impact scale, *Journal of Travel Research*, vol.37.
13. Hall.C.M. and.S.J.Page, 2001, *Geography of Tourism and Recreation*. Routledge.
14. Mathison. A. and G. wall, 1982, *Tourism: Economic, Physical and Social Impacts*, Londen: Longman
15. Pearece. D. G, 1989, *Tourism and Regional Development in The European Community*, *Tourism Management*.
16. Richards. G, 2000, *Tourism and the world of culture and Heritage*, *Tourism Recreation Research*, vol.25.

17. Taye. V. S. and E. Sirakaya, 2002, Residents Attitudes Toward Tourism Development, Annals of Tourism Research, vol.29.
18. Tosum. C, 2001, Host Perception of Impact : A Comparative Tourism Study. Annals of Tourism Research, vol.29.
19. Najafi Kani .A, 2009, The Role of Ecotourism in Economic Development of the Caspian Sea Coast, Case study: Mazandaran province ,5Th Annual International Conference on Tourism (2-5 July) ,Athens, Greece.

